

Коркарди дарс аз фанни шиносои бо мухиту зист
Муаллимаи синфҳои ибтидоии
мактаби №39 –и шаҳри Ангрэн
Турдикулова Шахло Рузимуратовна

Мавзӯ: Табиат ва мо

Фан: Шиносои бо муҳиту зист

Мавзӯ: Табиат ва мо

Мақсади дарс:

а) таълими: ба хонандагон дар бораи табиате, ки моро ихота кардааст, онро тоза ва ботартиб нигоҳубин кардан маълумот додан.

б) тарбияви: хонандагонро ба нисбати табиат меҳрубон шудан, ғамхор будан, табиати чондору бечонро дӯст доштан, табиатро муҳофизат карданро омӯхтан.

в) ривочдиҳанда: дониши хонандагонро нисбат ба табиати чои зисти худ, истифода аз боигариҳои табиат ривоч додан. Малакаи нисбат ба паррандаҳо ғамхори карданро афзудан.

Намуди дарс: Дониши нав додан

Услуби дарс: Савол – ҷавоб, суд, суҳбат, «Матн тартиб деҳ», хучуми ақли.

Чихози дарс: слайдҳо, китоби дарси, расмҳо, тест, ҳавзаҷаи оби.

Рафти дарс:

I.Қисми ташкили:

Аз забони бачаҳои хушбахти ин замон
Аз забони булбулони ин боғу чаман
Бигӯем аз дилу чон
Ассалому алейкум!

Муаллима: Бачаҳо шумо амонед!

Ҳоло ба дарс тайёред?

Бачаҳо: Муаллимчон амонем,

Ҳоло ба дарс тайёрем.

Муаллима: Дар синф ки навбатчи?

Ба ман ахбор диҳед, чи!

Навбатчи: Дар синф ман навбатчи

Аз ҳар як кор хабарчи

Дар дарс иштирок доранд

27 нафар иштирокчи.

Муаллима: Дар бораи фасли сол,

Маълумот диҳед бисёр.

- 1.Дар сарзамини мо арӯси сол – баҳор ҳукмрон аст.
- 2.Фасли баҳор аз моҳҳои март, апрел, май иборат аст.
- 3.Киштукори баҳори сар мешавад.
- 4.Паррандаҳои гармидӯст паридани меоянд.
- 5.Дар фасли баҳор мо бисёр идҳоро чашн мегирем.

- а) 8-март иди бонувон;
- б) 21-март иди Наврӯз;
- в) 9-май рӯзи «Хотира ва кадр»

Муаллима: Бачаҳои азиз имсолро Президенти мо И.А.Каримов чи гуна сол гуфта эълон карданд?

Хонандагон: Имсол соли 2016-ро соли «Модар ва кӯдаки солим» гуфта эълон карданд.

Муаллима: Ин боз як эътибори сарвари ватанамон ба халқ мебошад.

II. Мустаҳкамкунии дарси гузашта:

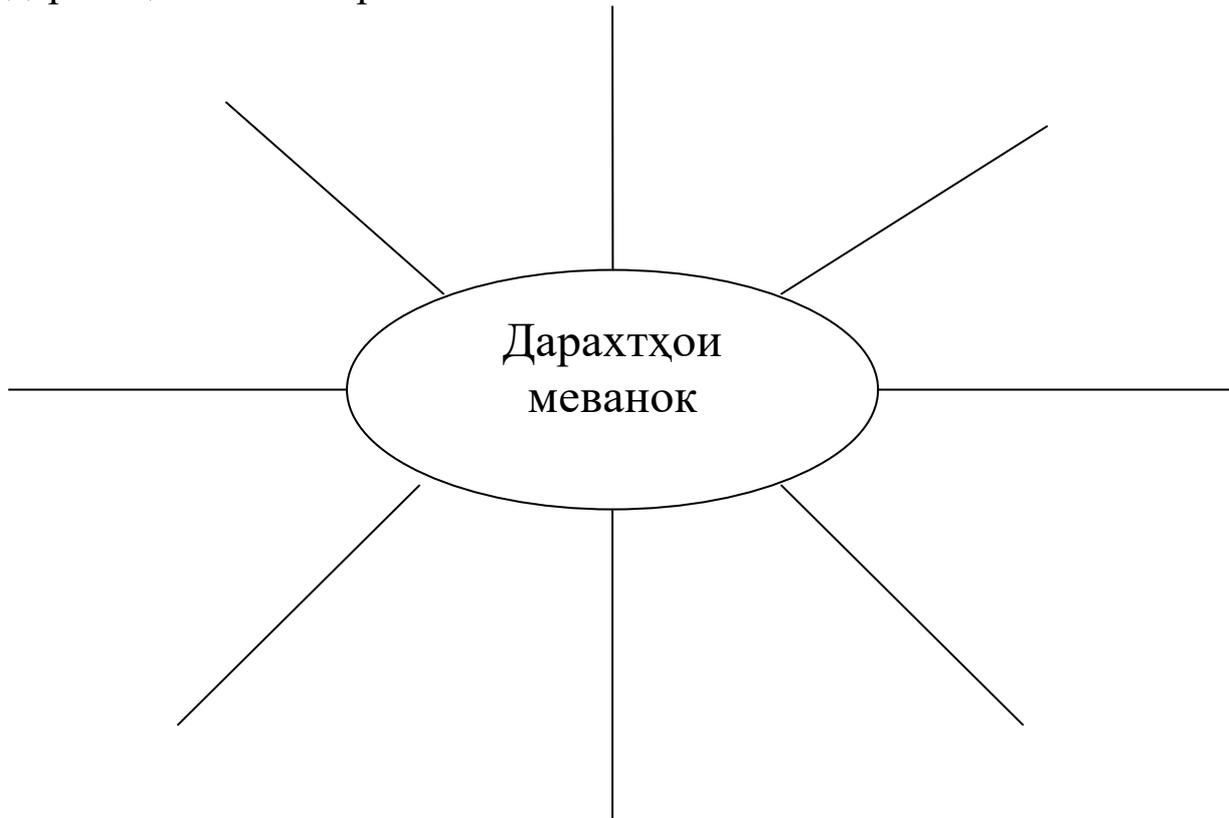
Муаллима: Бачаҳо мо дарси гузашта бо кадом мавзӯи шинос шуда будем?

Вазифаи хонаги чи буд?

Дар асоси мавзӯи гузашта супориш дода мешавад.

1. Дарахтҳои меванок дар кучо мерӯянд?
2. Шумо боғ доред?
3. Дар боғи шумо чи гуна дарахтҳои меванок мерӯянд?
4. Мо дарахтҳоро барои чи мешиноем?

Муаллима? Офарин бачаҳо. Ҳоло мо бо усули «Класстер» номҳои дарахтҳои меванокро менависем.

III. Баёни мавзӯи нав:

Мавзӯи ва мақсади дарсро эълон кардан.

Ақли хонандагонро ҷарх додан: «Ҳучуми ақли»

1. Пазанд ош мешавад, напазанд парранда? (тухм)
  2. Дегча дарунаш пури мехча. (анор)
  3. Макони дарахтҳои меванок. (боғ)
  4. Ғамхори табиати чондор ва бечон. (инсон)
  5. Ширини, ки оро медиҳад. (асал)
  6. Маҳсулоти полиз. (тарбуз)
- Сарҳарфи ҷавобҳоро гирифта калимаи ҳосилшударо хонед.

Т А Б И А Т

Пеш аз мавзӯро эълон кардан ба саволи Табиат чист? ҷавоб диҳед.
 Ҷавобҳои хонандагонро шунида ҷамъбаст карда мешавад.
 Бо ёрии слайдҳо манзараҳои табиат нишон дода мешавад.

«Дақиқаи дамгири»

Суруди «Тулпор» бо ҳаракатҳои иҷро карда мешавад.
 Кор бо китоби дарси.

Дар саҳифаи 45-уми китоб ҷиҳоро мебинед?

1. Расмҳои аз назар гузаронед.
2. Ба бачаҳо ном монда аз рӯи расм матн тартиб диҳед.
3. Инсон ба табиат ҷи вобастаги дорад.

Матн тартиб додаи хонандагонро шунида фикри онҳоро ҷамъбаст менамоем.

Ҳар як қисми табиат маъно дорад:

Масалан: ба дарахти буридашуда нигашта соли онро муайян кардан мумкин, рег аз заррачаҳо иборат буданашро фаҳмидан мумкин.

Доир ба ғӯшаи зиндаи табиат слайдҳо нишон дода мешавад. Номи ҳайвонҳоро ба забони англиси гуфтан:

Асп –horse (ho'rs)	рӯбоҳ – fox (foks)
Гурба – cat (ket)	сағ – dog (dog)
гов- cow (kou)	ғўсфанд - sheep (ship)
харғӯш-rabbit (rebit)	

Машқи «Яхшикан»

Хонандагон дар бораи вобастагии худ бо табиат матн тартиб медиҳанд.

Масалан: Номи ман Ҳикоят. Ман табиатро дӯст медорам. Дар он бисёр дигаргуниҳоро мушоҳида кардан мумкин. Дарахтҳо карбонат ангидритро фурӯ бурда, оксигенро бароварда ҳаворо тоза мекунанд ва мо ҳавои тозаро нафас мегирем.

Номи ман Бобир. Ман дар оғӯши табиат дам гирифтаниро дӯст медорам. Ба табиат муносибати дӯстона карданамон лозим. Ҳавзаҳои обиро ифлос накарданамон лозим.

Муаллима: Офарин бачаҳо табиат ба мо ҳамчун модар меҳрубон аст. Пас, мо низ онро дӯст дошта муҳофизат кунем. Мо табиатро аз ки муҳофизат мекунем?

Ҳоло дар дарс якчанд навъҳои гумшуда, ҳайвонҳо ва инсон иштирок доранд. Мо фикри онҳоро нисбат ба табиат ва муҳофизати он мешунавем.

Марҳамат сухан ба онҳо.

Навъ:

Ба ман сухан задан хеле душвор. Ман аз он хавотирдорам, ки як қатор ҳайвонҳоро растаниҳо монанди ман несту нобуд нашаванд. Ман ба як чиз намефаҳмам, охир инсон ҳам маҳсули табиатку. Инсони азиз! ба атроф нигоҳ кунед, шумо қурбони ҳаракатҳои номақбули худ шуда истодаед.

Зубр:

Муҳтарам Навъ инсон ба чи хел чазо лоиқ гуфта фикр мекунад?

Навъ:

Инсон худаширо чазо медихад. Фикри худро нисбат ба чазо сони меғўям.

Саг: (ҳимоятгари инсон)

Ман ҳолати шуморо мефаҳмам ва бо шумо ҳамфикрам. Аммо ба ман бовар кунед, инсон ба эҳтиром низ лоиқ.

Навъ:

Шумо ки бо инсон саҳт вобастаги доред, ўро айбдор намешуморед, зеро инсон ба шумо ошу нон об медиҳад.

Ҳаво

Дар давоми як сол ба ҳаво панҷ миллиард тонна газҳои ифлос бароварда мешавад. Дар натиҷа қабати озон тунук шуда сўрохи пайдо шудааст. Аз он сўрохиҳо бисёр касалиҳо баромада истодааст.

Об

Дар натиҷаи заҳарҳои ки аз заводу фабрикаҳо мебарояд ман ифлос шуда барои саломатии инсон ва ҳайвонҳо зарар меорад.

Ҳок

Ман дар давоми 100 ҳазор солҳо пайдо мешавам. Дар давоми солҳо аз чор як қисми заминҳои ҳосилхез вайрон шудаанд.

Инсон

Ман худахро беайб намегӯям, аммо маро бахшиданатонро меҳоҳам.

Зубр

Инкор намекунам. Бо ёрии инсон ба ман зиндаги кардан насиб кардааст.

Навъ

Аммо, Инсон ба несту нобуд шудан ҳам ба зиндаги кардани ҳар як навъи ҳайвоноту растани ҳам сабабгор мешавад.

Шапарак

Дар ин ё он ҳолат ҳам бо инсон пайваст будаем.

Зубр

Инсон корҳои дуруст карданаш мумкинро дуруст кунад. Дуруст карда натавонад ҳуди инсон низ ҳамчун навъ нобуд мешавад. Чунки инсон бе ҳавои тоза, бе оби тоза зиндаги карда наметавонад.

Аз ин ҳамон ҳулоса кардан мумкин, ки агар инсон ба табиат эҳтиёткорона муносибат накунад, аз боигариҳои табиат сарфакорона истифода набарад, оқибат худро нобуд мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии мавзӯи нав:

Аз сабаби камёб шудани растаниҳои ҳайвонҳои инсон «Китоби сурх» ва бисёр мамнӯъгоҳҳо ташкил кардааст, ки ҳайвонҳои растаниҳои несту нобуд нашаванд. Мо хонандагон табиатро чи тавр муҳофизат мекунем?

Албатта обҳои ифлос накардан, обҳои нӯшокиро сарфакорона истифода бурданимон лозим. Ниҳолҳо ро нашікастан, бисёртар ниҳол шинонданимон лозим.

Тест

1. 21-уми март кадом идро чашн мегирем?

А. Иди модарон   В. Иди Наврӯз   С. Рӯзи Хотира ва қадр

2. Қатори дарахтҳои меванокро нишон диҳед?

А. себ, нок, олу, зардолу.   В. Гелос, беҳи, чинор   С. Сафедор, арча, чинор.

3. Сабабгори нобудшави ва пайдошавии табиат?

А. Ҳайвонҳо   В. Инсон   С. Паррандаҳо

Аз рӯи расмҳои табиатро муқоиса кардан. Агар инсон нигоҳубин кунад ҳамачо боғу бўстон, агар нигоҳубин накунад чӯлу биёбон мегардад.

Биёед бачаҳои азиз мо дар чӯлу биёбон не дар боғу бўстон бояд зиндаги кунем.

V.Хонандагонро рағбатонидан:

Аз дарси имрӯза чихоро омӯхтед?

Аз технологияи МДДМ истифода бурдан

Медонам	Дониستم	Дониستمро меҳонам
Ҳайвонҳои хонаги	Аз безътибори нобуд шудани табиатро	Инсон барои чи безътибори мекунад
Ҳайвонҳои ваҳши	Нобуд шудани ҳайвонҳоро	Барои чи аз боигариҳои табиат сарфакорона истифода намебарад
Паррандаҳо	Худро нобуд кардани инсонро	
Дарахтҳои меванок	Пайвастагии инсон бо табиатро	

VI.Вазифаи хонаги: Расмҳои дар саҳифаҳои 45-46-ро мушоҳида карда фикри худро баён кунед. Доир ба муҳофизати табиат расм кашед.

Дарси имрӯзаро чи андоза аз худ кардаатонро аз рӯи иҷрои вазифаи хонаги мефаҳмед.

Дарсамон ба охир расид, хайр сикату саломат бошед.

Фан: Шиносои бо муҳиту зист

Мавзӯ: Об – манбаи ҳаёт

Мақсади дарс:

а) таълими: ба хонандагон об мӯъчизаи табиат, об ва аҳамияти он, ҳавзаҳои обиро тоза нигоҳ доштанро, исроф накардани обро фаҳмондан.

б) тарбияви: хонандагонро дар рӯҳи ватандӯсти, муҳаббат ба табиат, сарфакори, зираки, фаъоли, эҷодкори тарбия намудан.

в) ривочдиҳанда: Хонандагонро бо ҳамчиҳати кор кардан, малакаи фарқ кардани оби нӯшоки ва обҳои ҳавзаҳои обиро ривоч додан

Намуди дарс: Дониши нав додан

Услуби дарс: Блиц савол – ҷавоб, суҳбат, «Маро фаҳмед», ҳучуми акли.

Чихози дарс: слайдҳо, китоби дарси, расмҳо, ҳавзаҳои оби, харита.
Рафти дарс:

I.Қисми ташкили:

Аз забони бачаҳои хушбахти ин замон

Аз забони булбулони ин боғу чаман

Бигӯем аз дилу чон

Ассалому алейкум!

Муаллима: Бачаҳо шумо амонед!

Ҳоло ба дарс тайёред?

Бачаҳо: Муаллимчон амонем,

Ҳоло ба дарс тайёрем.

Муаллима: Дар синф ки навбатчи?

Ба ман ахбор диҳед, чи!

Навбатчи: Дар синф ман навбатчи

Аз ҳар як кор хабарчи

Дар дарс иштирок доранд

27 нафар иштирокчи.

Муаллима: Ҳоло кадом фасли сол,

Маълумот диҳед бисёр.

Хонанда: Ачаб фасли зимистон серкор аст,

К-аз ӯ дар чехраҳо нақши баҳор аст.

Кулоҳ аз барф пӯшида дарахтон

Табиат дилфиребу нашъабор аст.

Муаллима: Бачаҳои азиз имсолро Президенти мо И.А.Каримов чи гуна сол гуфта эълон карданд?

Хонандагон: Имсол соли 2016-ро соли «Модар ва кўдаки солим» гуфта эълон карданд.

Муаллима: Албатта модар солим бошад фарзанди ў низ солим ба дунё меояд.

II. Мустаҳкамкунии дарси гузашта.

“Блиц савол -ҷавоб”

1. Замине, ки мо зиндаги мекунем? - Сайёра
2. Дар атрофи офтоб даврзании замин? - Сол
3. Дар атрофи меҳвари худ даврзании замин? - Шабонарӯз
4. Мадори табиии замин? - Моҳ
5. Ба чашм ноаён, бо даст даст гирифта намешавад, аммо барои ҳаёт зарур..... Ҳаво
6. Сохти сатҳи замин? - Курашакл
7. Ҳамвории калонтарин? - ҳамвории Тўрон
8. Тарафи офтоббаро? - Шарқ
9. Тарафи офтобшин? - Ғарб
10. Чўй, дарё, кўл, баҳр - Ҳавзаҳои оби

III. Баёни мавзӯи нав:

Мавзӯъ ва мақсади дарс гуфта мешавад.

Хонандагон ба дафтар сана ва мавзӯи имрӯзаро менависанд.

1. Об чист?
2. Об чи фоида дорад?

(фикри хонандагонро шунида сони мавзӯи имрӯзаро мефаҳмонам)
Обро мӯъҷизаи табиат гуфтан мумкин. Дар он ҷое, ки об ҳаст, ҳаёт чўш мезанад. Дар рӯи замин об хеле бисёр аст. Аз се ду қисми рӯи заминро об ихота кардааст. Аммо даштҳое низ хастанд, ки об хеле кам аст. Дар рӯи замин об бисёр бошад ҳам, мо оби тозаро исроф накарданамон лозим, чунки оби нўшоки кам аст. Об барои мавҷудоти зинда манбаи ҳаёт мебошад. Барои ҳамин обро тоза нигоҳ доштан, исроф накардан лозим. Ҳоло ба манзараҳои зерин нигоҳ кунед. Аз манзараҳои зерин мо он ҷое, ки об ҳаст бӯстон, он ҷое, ки об нест хушқу нобуд шуданашро мебинем.

а) дақиқии дамгири (Бо ҳаракатҳо иҷро карда мешавад)

Замин калон мо хурдем

Аммо моҳо бисёрем

Мақсади мо ягона

Сулҳ бошад дар ҷаҳона

Дар табиат об дар се ҳолат мешавад: Ях, моеъ (суюқ) ва буғ.

Об дар гардиш аст, яъне барфҳои кўҳҳои баланд дар баҳор ва тобистон об шуда, дар чўйбору дарёҳо чори мешаванд. Сатҳи обҳои баҳр ва

укёнусхо зери таъсири нури офтоб гарм шуда ба буғ табдил ёфта ба ҳаво бардошта мешаванд.

Баъд ба абр табдил меёбад, аз абр борон ё барф шуда боз ба замин меборад. Ачдодони мо обро сарфакорона истифода мебурданд. Мо низ аз об босамар истифода бурда боғҳо, киштзорҳо бунёд карданамон лозим.

б) Бозии дидактики “Маро фаҳмед”

Дар варақаҳо калимаҳо доир ба об навишта мешавад: Об нўшидам, об пошидан, дасту рўй шустан, оббози кардан.

Хонандагони интихобкарда баромада бо ҳаракат нишон медиҳанд.

Хонандагон аз рўйи ҳаракат калимаи навишташударо бояд ёбанд.

с) Кори амали

1 пиёла об 14 қошуқ мебошад. Як чойнак чой 7 пиёла мебошад.

Акнун тасаввур кунед. 27-нафари шумо 27 пиёла обро сарф кунед, дар рўй замин шумо барин ҳазорҳо хонандагон як пиёлаги обро сарф кунанд чи қадар об сарф мешавад. Ҳар як чиз баробари ибтидо доштан интиҳо ҳам дорад. Барои ҳамин обро сарф накарда истифода бурданамон лозим.

IV. Мустаҳкамкунии мавзӯи нав:

Дар хонаи ҳар яки мо кранҳои оббарор ҳаст. Дар он ҳисобкунакҳо шинонда шудааст, ки чи қадар об сарф кунем навишта мешавад. Пули оби сарфкадаамонро даррав супориданамон лозим. Дар телевизорҳо низ дар бораи он маълумот медиҳанд. Ҳатто дар тамоми дунё 22-март “Рӯзи об” гуфта эълон карда шудааст. Аз ин меояд, ки об низ тамом шуданаш мумкин, агар мо безътибор шавем.

Мо бо шумо танҳо фоидаи обро омӯхтем. **“Ҳучуми ақли”**

1. Об зарар ҳам дорад?
2. Чи гуна зарарҳои обро медонед?
3. Об барои чи манбаи ҳаёт аст?
4. Об дар чанд ҳолат мешавад?
5. Дарёҳои Ўзбекистонро аз харита нишон диҳед.

V. Рағбатонидан:

Хонандагони дар дарс фаъол рағбатонида мешавад ва баҳои онҳо таҳлил карда мешавад.

VI. Вазифаи хонаги: Хонда нақл кардан, маълумот доир ба об ёфтан, расм кашидан.